

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 17 (Nisan/ April 2019), s. 24-32.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut264>
ISSN: 2147-5490, Mainz-Almanya

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 17.02.2019
|| Kabul Tarihi: 26.03.2019

Meral Çelen'in Öykülerinde Kadın Sorunları

Women's Issues of Meral Çelen's Short Stories

Merve ŞAFAK**

Öz

Meral Çelen 1950 Sonrası Türk edebiyatı öykü ve oyun yazarlarından. 1934 doğumlu yazar Varlık, Karikatür, Düşün yayınevlerinde ve *Akbaba* Dergisi'nde görev almış, Keloğlan Yayınevi'ni kurmuştur. 1955 itibarıyla *Varlık* ve *Türk Dili* dergilerinde öyküler yayımlayan yazar 1959'da "Bir Küçük Kadın" adlı oyunu ile *Sinema-Tiyatro* Dergisi'nin açtığı yarışmada üçüncülük kazanmıştır. Yazdığı öykülerle kadının var olma çabasının edebiyat dünyasında yer almasına katkıda bulunan yazar metinlerinde hem Anadolu kadınının trajedisine hem şehirli kadının ayakta kalma mücadelesine yer vermiştir. Bu makalede Meral Çelen'in 1961 yılında yayımlanmış *Güllü Güzel* adlı kitabındaki öykülerde Türk kadınının hangi meselelerine ne şekilde değindiğini tespit ederek yazarın kadına bakışına dair çıkarımlarda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öykü, kadın sorunları, toplumsal kabuller, kadının nesneleştirilmesi, Meral Çelen.

Abstract

Meral Çelen is one from the story writer and dramatist in Turkish literature after 1950. The author who was born in 1934, worked at Varlık, Karikatür, Düşün Publishing houses and *Akbaba* Magazine, and founded Keloğlan Publishing House. Since 1955, the writer who published stories in the magazines of *Varlık* and *Türk Dili*, won third place in the competition opened by *Sinema-Tiyatro* Magazine with his game "Bir Küçük Kadın" in 1959. The writer who contributes to fall into the literature world the existing effort of women with the stories she wrote, gave place to both the tragedy of the Anatolian women and the struggle of the urban women to survive. In this article, in stories of Meral Çelen's book titled *Güllü Güzel*, which was published in 1961, it was aimed to make inferences with reference to the her point of view of women of writer by determining how the author has addressed the issues of Turkish women.

Keywords: Short story, women's issues, social acceptances, objectification of woman, Meral Çelen.

** Lisansüstü Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya-Türkiye. Elmek: merve.safak.54@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6110-8363>

Giriş

Meral Çelen 2 Ocak 1934'te Diyarbakır'da doğan İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunu öykü ve oyun yazarıdır. (Işık, 2013: 272) Babasının mesleği dolayısıyla Anadolu'nun pek çok şehrini henüz çocukken görür. (Günçikan, 1995: 34) Varlık, Karikatür, Düşün Yayınlarında ve *Akbaba* Dergisi'nde çalışır. *Akbaba* Dergisi'nde iş arkadaşı olan Aziz Nesin ile evlenir, iki oğlu olur. (Günçikan, 1995: 37) Çift uzun süre evli kaldıktan sonra boşanır. Çelen 1967'de Çocuk kitapları basan Keloğlan Yayınevi'ni kurmuş daha sonra kapatmıştır. Yazar *Zübük*'ün yazı işleri müdürlüğünü ve Cem Yayınevi'nin redaktörlüğünü de yapmıştır. Çamlıca Kız Lisesi'nde felsefe öğretmenliği ve bazı yayınevlerinde çevirmenlik yapan yazarın ilk şiiri on altı yaşındayken Mücadele gazetesinde yayımlanmıştır. (Işık, 2014: 118) Çelen 1955 itibarıyla *Varlık* ve *Türk Dili* dergilerinde öyküler yayımlamıştır. Öykü kitabı *Güllü Güzel* 1961'de basılmıştır.* 1959'da "Bir Küçük Kadın" adlı oyunu *Sinema-Tiyatro* Dergisi'nin açtığı yarışmada üçüncülük kazanmıştır. (Kurdakul, 1999: 205) Çelen'in iki ciltlik bir de anı kitabı bulunmaktadır. Beraber çalıştıkları dönemde, tanışmalarından birkaç gün sonra Aziz Nesin ona yeni çıkan bir kitabını okuması için verdiğinde kitabı okuyup "Siz Anadolu'yu ve köylüyü tanımıyorsunuz. Anadolu köylüsü bu sizin yazdığınız değil." yorumunu yapan yazar (Günçikan, 1995:37) öykülerinde Anadolu'daki yaşantıyı ve Anadolu kadını başarıyla yansıtır. Meral Çelen'in öykücülüğüyle ilgili daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu anlamda yazarın öykülerinde kadın sorunlarına bakışını incelemenin alana bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışmanın hazırlık aşamasında yazarın süreli yayınlarda 1960-1970 yılları arasında yayımlanan ve kitapta bulunmayan öyküleri de incelenmiş, kadın sorunları merkez alındığı için kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışmanın hazırlık aşamasında Hüseyin Su, Necip Tosun ve Fatih Arslan'ın öykü çözümlemesi ile ilgili çalışmaları incelenerek örnek alınmıştır. Kadın bir yazarın öyküleri incelendiği için Nesrin Tağızade Karaca'nın konu ile ilgili eserindeki inceleme ve makaleler gözden geçirilmiştir. 1960 öykücülüğü ile ilgili kaynakların hiçbirinde Meral Çelen öyküleri hakkında bir incelemeye rastlanmamıştır.

Çelen'in öyküleri ağırlıklı olarak kadının iç dünyasını karamsar bir bakışla ortaya koyar. Kadının toplum hayatında, iş yerinde, evde yaşadığı açmazlara öykülerinde yer veren yazar, birey olmanın sancılarını kadınların nasıl yaşadığını ortaya koymasından Cumhuriyet Dönemi edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Çelen sıkışmışlığın, bunalımın, suçlanmayı kanıksamanın Türk toplumunda kadın olmanın ortaya çıkardığı sorunlar olduğunu okura hissettiren öyküler yazmıştır.

Kadının Sığınağı / Aile

Aile bireylerin mutluluk, üzüntü gibi duygularının paylaşıldığı, fertlerin sosyalleştiği birincil kurum olması dolayısıyla sadece kadınlar için değil, herkes için psikolojik bir sığınak niteliindedir. Meral Çelen'in öykülerinde de kadınların aşamadıkları sorunların önemli bir kısmı aile kaynaklıdır. Gerek metin merkezli gerekse biyografik okumalar yapıldığında yazarın aile kurumuna önem verdiği açıkça görülür. "Güllü Güzel" öyküsünde Güllü'nün içine doğduğu ailede parçalanmışlığı ve kurduğu ailede yıpranmışlığı oluşturan temel etken taşra toplumunda ailenin reisi konumuna oturtulmuş olan erkeğin yanlış tutumları olur. Öyküde aileyi geçindirecek maddi

* Çelen, M. (1961). *Güllü Güzel*. İstanbul: Düşün Yayınevi. 79s.

kaynağı Güllü ve annesinin sağlıyor oluşu taşra toplumunda erkeğin aile reisi konumuna oturtulmasının sebebinin maddi kaynak sağlamak değil daha çok aile fertlerinin güvenliğini sağlamak olduğunu gösterir. Kadının korunmaya muhtaç bir varlık olması öyküde Güllü'nün çaresizliğinin temel sebebidir. Kadın ve çocukların güvenliğini sağlayan baba / eş faktörünün ortadan kalkması Güllü ve annesini büyük çıkmaza sürükler. Yine eşinin aile bireylerinin güvenliğini sağlamak üzere kullanması beklenen fiziksel gücünü genç kadına şiddet uygulamak ve evde gergin bir atmosfer yaratmak yönünde kullanması Güllü'nün aile kurumuna olan inancını yitirmesine sebep olur. Genç kadının ailesini kaybetmekten korkmaması ve sonuçlarını düşünmeksizin hatalar yapması bunun sonucu olarak karşımıza çıkar. Güllü'nün içine doğduğu ailede temel sorun babasının evi terk edişiyken yeni yuvasında ise temel sorun başlı başına eşinin evdeki varlığıdır. Bu öykü Anadolu coğrafyasında aile kurumunda ve aile üyelerinin hayat şartlarının korunmasında eş / baba faktörünün önemini ortaya koyan bir metin olarak kendini gösterir. Öykü aile içerisinde çözilemeyen problemlerin kadın için önemli meselelerden biri olduğunu ortaya koyar. Kadın mutluluğu öncelikli olarak ailesinde ve evliliğinde arar. Taşra kadını için aile psikolojik tatmin aranan ilk bölgedir.

"Yitik" adlı öyküde temel problem kadının evlilik içinde hizmetçi olarak konumlandırılmış olmasıdır. Kurmaca kişinin eşi onun ne hissettiğini önemsemeksizin onu beklenti ve eleştiri yağmuruna tutar. Kadına hizmetçi gözüyle bakılan evlilik, kahramanı isyana ve kendine yabancılaşmaya iter. "*Senin annen, benim annem. Kimin annesi? Kim para kazanıyorsa, kim güçlüyse onun annesi.*" derken genç kadın evliliğinde konumunu sorgular. (Çelen, 1961:22) Bu öykü ile "Güllü Güzel" öyküsü arasında erkeğin eşine bakış açısıyla ilgili benzerlik net bir şekilde görülmektedir. Kadının ev işlerini düzenli olarak ve iyi yaptığı ölçüde değer görmesi; eşine ve çocuklarına hizmeti aksattığı ölçüde eleştirilmesi, aşağılanması, psikolojik yahut fiziksel şiddete maruz kalması Çelen öyküsünde önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkar. "Güllü Güzel" de evin hizmetçisi olarak konumlandırılmış kadının fiziksel, "Yitik" te psikolojik şiddete maruz kalması taşra kadını ile eğitimli şehir kadınının ortak sorunudur. Kadının eğitimi ve yaşadığı coğrafya evlilik içerisinde hizmetçi olarak görülmesine engel değildir. Çelen'in öykülerinde taşra insanının yaşantısıyla şehirli insanın yaşantısı net çizgilerle ayrılmış olmasına rağmen iki mekandaki kadının sorunu ortaktır.

"Fedim, Fadik, Fadime, Fatma" isimli öyküde Fedim ve kızı herkes uyurken kalkıp ineği sağıp sürüye katar ve çorba pişirmeye koyulur. Oğlu ve eşi uyumaya devam ederler. Uyanınca ilk sözü "*Ulan köpoğlu köpekler!*" (56) olan eşi ilk olarak sofrada çorba bekler. Fedim yorgun argın yataktan kalkıp bir şeyler yetiştirmeye çabalarken eşinin bu kötü muamelesi karşısında "*İt gibi çalıştıktan kelli, nerde olsa bir lokma ekmek bulurum.*" şeklinde söylenir. (58) Fedim'e göre kızı da yakın zamanda onun kadar perişan olacaktır. Çünkü köy yerinde işler hep kadın üzerine yıkılmakta, erkekler yalnızca hizmet beklemektedir. Fedim bunları söylediği için ciddi bir şiddete maruz kalır. Dayağın ardından eşi bir sigara yakar, kızı ağlar, Fedim ise hiç sesini çıkarmaz. Öyküde taşrada kadının durumunu sorgulama, fikir beyan etme, zorbalığa maruz kalırken kendini koruma ya da herhangi bir tepki gösterme hakkının elinden alınmış olduğu görülür. "Yitik" öyküsünde psikolojik şiddete maruz kalan kadın yere düşüp kırılan bardağın parçalarını toplamamak, yataktan kalktıktan sonra eşinin tüm ikazlarına rağmen yatak örtüsünü düzeltmemek gibi ufak çaplı da olsa bir tepki gösterme imkanına sahiptir. Taşra kadınının ise zorbalığa karşı en ufak bir tepki gösterme hakkı yoktur. Öyle ki

Fedim şiddet görürken ağlamaz, bağırılmaz, kaçmaya yeltenmez. Kendine biçilen “susmak ve dayağını yemek” rolünü sessizce yerine getirmesi onun için en kestirme yoldur. Kahramanın eşi öyküde kurulu düzeni, taşra kadını ezen toplum kurallarını sembolize eder. Toplumu yenemeyen Fedim, yenilmeyi tercih eder. Yazar metinde Fedim’e kaçış yolu çizmemiştir, çünkü ona göre gerçek hayatta taşra kadını maruz kaldığı toplum baskısını yenememiştir.

İstismar

Bir kişinin iyi niyetini kötüye kullanma, onu sömürme, o kişinin özgürlük alanına olumsuz müdahale etme gibi farklı şekillerde tanımlanabilen istismar Meral Çelen’in öyküsünde yer alan sorunlardan biridir. Kitapta istismarın işlendiği öykülerin hepsinde mekân Anadolu’dur. Meral Çelen’in öykülerinde istismar taşra kadının trajedisidir. Erkek egemen toplumun kadına katı kurallar çizdiği, kadına mecburi roller biçilirken erkeğin alabildiğine özgür ve muktedir kılındığı bir coğrafyada ister istemez iki cinsiyet arasında ezen-ezilen karşıtlığı oluşur. Çelen öykülerinde bu karşıtlığı işleyerek, sebepleri ve sonuçlarını ayrıntılı biçimde ortaya koyar, fakat çözüm sunmaz. Yazar Anadolu kadınının var olan bir yarasına işaret etmeyi çözümün bir parçası olarak görür.

“Dağ Başında Bir Gelin” öyküsünde kahraman büyüüp bir genç kız olduğu zaman çocukluğunda alıştığı tüm özgürlüğünü kaybeder. Sürekli çalıların ardında onu izleyen adamlar görmeye başlar. Öyküde defalarca onu kaçırmaya yeltenen, üzerine çullanan, sonunda kaçırılan adamlarla karşılaşırız. Kahraman artık her çalı dibinden, her sestten korkar. Öyküde kahramanın annesi de yıllar önce köyün erkekleri tarafından kaçırılmıştır. Bu kadınları koruyacak kimse yoktur. Genç kadın evlendikten sonra eşi ve eşinin ailesi tarafından namuslu olmamakla suçlanır. Başına gelenleri anlatsa da suçlu bulunur. Uzun zaman evdeki her bireyden ayrı ayrı şiddet görür. Sonunda bebeği elinden alınarak sokağa atılır. Aklını yitirip hastaneye düşen kahraman için öykünün başından sonuna bahsi geçen en güvenli mekân aslında hastane olmuştur. Kahramanın yaşadıklarının sebebi yazara göre taşra toplumunda kurulu düzendir. Erkek, her şeye hakkı olduğunu düşünerek yetiştirilmiş; kadın daima sorunlar karşısında tampon vazifesi gören, her durumu tolere etmek zorunda olan, çevresindekileri her koşulda memnun etmekle vazifeli bir varlık olarak konumlandırılmıştır. Bunun sonuçları öyküde tecavüze uğrayan kadının psikolojisinin, kişiliğinin, özgürlüğünün örselenmesi olarak çizilir.

Yoksulluk

Yaşamını devam ettirebilmek için belirli temel ihtiyaçlara olması gerektiği oranda ve/veya sıklıkta erişememe durumu olarak tanımlanabilecek yoksulluk Meral Çelen öykülerinde yer alan bir temadır. Yazar öyküleriyle yoksulluğun kadının kişiliğinde ciddi izler bırakan, varoluş mücadelesini daha acı verici hale getiren yanına dikkat çeker. Okuru yoksulluğun yıkıcı sonuçlarıyla yüzleştirir. Bu yıkım genellikle psikolojik tahribat, mutsuzluk ve buhran hali olarak karşımıza çıkar.

“Yapma Kişiler” adlı öyküde kahraman çocukluk ve gençlik yıllarını yoksulluk içerisinde geçirdiği için içine kapanık biri olup çıkmıştır. Ona göre özgüvenli ve deli dolu olabilmek için kişiliğin oluşma sürecinde belli doyumları tatmak gerekir. Eski giysiler ve bakımsız saçlarla dolaşan bir çocuğun kendine güvenerek konuşması ve mutlu olması beklenemez. “Uzun yılların içine kapanık, yalnız kızını birdenbire nasıl deli dolu edersin! Yoksulluk, eski giysiler, kurdesiz saçlardandır bu. Onun naylon çorapları olmuştur.

Onun için erinç erinç konuşur karşımda." (29) Öyküde kahraman düşünürken hatıralara gider. Bir bayram günü ziyarete gidilen evde kendisine şeker ikram edildiğini anımsar. Bir kâse dolusu şekeri gören kahraman hepsini o an avuçlamak istemiştir. Öncesinde annesi tarafından tembhlendiği için kibarca "Teşekkür ederim teyze." demek zorunda hisseder. Arzusunu bastırıp yalnızca bir tane şeker alır. Komşu "Bir tane daha al kızım." der. Bu teklife "Teşekkür ederim." şeklinde cevap vermekle birlikte şekerliğin gidişi onu derinden sarsar. Sonrasında gözlerini şeker kutularının, şeker tutan ellerin, içi boş şeker kâğıtlarının üzerinde dolaştırır durur. Okulda uzun saçları özenle örülmüş ve tafta kurdelelerle bağlanmış arkadaşlarının canını yakmak ister. Yünlü okul önlüğü giyen arkadaşlarını ıslatır. Bunlar heves ettiği arzu nesnelere elde edememenin verdiği ıstırapın dışavurumudur. Sınavda ekonomik durumu iyi olan diğer öğrencilere kopyalar verir. Çünkü onlar sosyal hayatta kendilerini sahip oldukları nesne ve imkânlarla ispat ederken kahramanın kendini ispat etmek ve diğerlerine sevdirebilmek için yapabileceği tek şey budur. Kahraman büyüyüp çalışma hayatına atıldığında insanlar tarafından kabul gören ve sevilen biri olur. Fakat geçmişte yoksulluğun verdiği acıyı aşamaz. "Yoksul geçen küçüklüğün acı yalnızlığında kendi kendimize konuşuruz hep. Bu sonralar da sürer gider." (30) Bu nedenle çevresindekilere asla gerçek düşünce ve duygularını yansıtmaz. İçinden "On yıl önce nerelerdediniz?" diyerek onların ilgisini reddeder. (31) Çevresindekilerin neşeli ve özgüvenli tavırlarını itici bulur. Çünkü bunların yoksulluğu tatmamış olmaktan ileri geldiğini düşünür. Kahramanın hedeflediği yaşam standardına ulaştıktan sonra dahi mutsuz, neşesiz, yaşama sevincinden uzak olması yoksulluğun kişiliğinde kalıcı bir tahribat bırakmasından kaynaklıdır. Yazar metinde gelişim sürecini varlık içinde tamamlayan kişilikle yokluk içinde tamamlayan kişiliğin sınırlarını çok keskin çizmiştir.

"Gece Nöbeti" öyküsünde kahraman *emeğini küçük paralara sattığını* düşünür. (60) Köşede ayakları çıplak bir çingene kızı çöp tenekelerini didiklemektedir. İnce giysili yoksul balıkçılar yağmur ve soğuğa karşı koymaya çalışırlar. Onu eve daha önce bırakan Mehmet Ağa, "İşçi kısmının evi yakın olmalı. Bak öbür kızlar yakın oturuyorlar. Seninki cehennem dibi." der. (62) Kahraman ona hak verir. Çünkü vardiyalardan çıkışta eve gitmek onun için çok zor olmaktadır. Eve vardığında sefertasını koymak için mutfağa girer. Tel dolap bomboştur. Borçlarını ve aldığı paranın yetersizliğini düşünür. Öyküde kahramanın taşımakta zorlandığı büyük yükün, yaşadığı sıkışmışlığın tek sebebi yoksulluktur. Yazar bu metinle tek başına yoksulluğun insanı ne kadar yıpratabileceğini ispat eder. Çelen'in öykülerinde yoksulluk hem ev hanımı için hem çalışan kadın için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar.

Kadının Nesneleştirilmesi

Kadının bir nesne olarak görülmesi Meral Çelen öykülerinin temel problematığıdır. Bunu öykülerde iki şekilde görmek mümkündür. Kadın ya cinsel bir nesne olarak görülmekte ya da elde etmekten ve hükmetmekten haz duyulan sıradan bir nesne olarak algılanmaktadır. "Dağ Başında Bir Gelin" öyküsünde taşrada kız çocukları toplum içinde rahat hareket ederken genç kızların bedenlerini saklamak ve çevredeki tehlikelerden sakınmak zorunda olmaları vurgulanır. Küçük bir kızken etekleri kırmalı, cicili bicili elbiseler giyen kahraman genç bir kız olduğunda saçlarını yemeni altında, vücut hatlarını bol ve sevimsiz kıyafetler içinde saklamak zorunda olmaktan üzüntü duyar. Çocukluğuna dönmek istemesi aslında sadece çocukluğundaki özgürlüğe duyulan özlemden kaynaklanır. Eskiden kırların her bir köşesini gün içinde dolaşan ve özgürce oyun oynayan kahraman büyüdükçe çalıların ardından onu izleyen

ve laf atan erkekler görmeye başlar. Bu kişiler ona hiç de küçük kızlara baktıkları gibi bakmazlar. Kahraman bundan son derece ürker ve daima tetikte hareket eder. Buna rağmen evinin önünde çorap örerken iki adam birden üstüne çullanır. Kurmaca kişinin annesinin ağlayarak “*Artık gitmeliyiz bu dağ başından, sen büyüdün.*” demesi de önem arz eder. (71) Büyüyen bir kızın, yani bir kadının toplumda cinsel nesne olarak görülmesi onun refah içinde yaşama hakkını elinden almaktadır. Ya güvenliğini sağlayacak yahut da kaçıp gidecektir. Taşrada güvenliğin sağlanması demek bir erkek ile beraber ikamet etmek demektir. Eğer evinde bir erkek yoksa mağdur edilmeden huzur içinde yaşamak bir kadın için taşrada mümkün değildir. Elbette gidecek yeri olmayan bu iki kadın orada yaşamaya devam eder. Yaşadığı pek çok acı hadiseden sonra kahraman aklını yitirir. Meselenin kaynağı erkeğin kadını nesneleştirmesi iken, çözümün de beraber ikamet edilen bir erkek olması dikkat çekicidir. Kadını bu çıkmaza sokan erkekler, kadının yaşam alanında bulunan bir erkeği gördüklerinde eğilimlerinden vazgeçerler. Metinde irdelenen sorunun kaynağının da çözümünün de erkek faktörü olması taşrada erkeğin konumunu/önemini ortaya koyar.

“Güllü Güzel” öyküsünde Güllü eşi tarafından da, sevgilisi tarafından da, annesi tarafından da sıradan bir nesne olarak görülmüştür. Kimse onu Güllü olduğu için sevmemiş, kimse onun ne hissettiği ile ilgilenmemiştir. Annesi Güllü’yü alınıp satılan bir nesne olarak görür ve yoksulluktan kurtulmak için bir basamak haline getirir. Eşi ona hükmetmek için daima şiddeti kullanır. İdam sehpasındayken onu izleyen kalabalık ise Güllü’yü bir eğlence nesnesi olarak algılar ve onun insan olduğu gerçeğini yok sayar. “Dağ Başında Bir Gelin”de kahramanın aklını yitirmesine, “Güllü Güzel”de Güllü’nün idamından sonra birinin rüyasına girerek kendini ifade etme şansı aramasına sebep olan şey nesneleştirilen kadının yıpranmasıdır. Güllü hayatı boyunca bir nesne olarak algılanmış, ölümü ile artık nesne olmaktan kurtulmuştur fakat içindeki yarayı birine anlatmak ihtiyacıdır. Güllü’ye bu fırsatı vererek yazar bu yaraya dikkat çekmeyi amaçlar. Çelen’e göre kadının cinsel nesne olarak görülmesi ne kadar trajikse, sahip olmaktan ve hükmetmekten haz duyulan bir nesne olarak algılanması aynı derecede yıkıcıdır.

Av Haline Gelen Kadın

“Gerçek Düş” isimli öyküde kahramanın tam tanımlayamadığı kişiler onun peşine düşer. Kahraman kaçtıkça onlar kovalar. Bu esnada içlerinden biri “*İlk ben gördüm!*” diye bağırır. (38) Kahramanı en çok rahatsız eden bu kişilerin ona bakarak gülmeleri; kollarını, bacaklarını, saçlarını incelemeleridir. “*Biri kollarıma, öteki bacaklarıma, bir başkası saçlarıma bakıyor. Giysimin her yanını çekiştiriyorum, uzuyorlar. Başımı örtecek bir şey bulamıyorum.*” derken kahraman bedeninin bir av haline geldiğini hisseder. (37) *Oyuncak bulmuş gibi sevinçli* olan bu kişiler bir yandan kahramanı kovalarken bir yandan da o kendini ifade etmeye kalktıkça bağırarak onu sustururlar. (37) Bu öyküde kadının nesne olarak görülmesine kahramanı huzursuz eden bir öge olarak rastlanır. Öyküde kadının yakalanmaya, elde edilmeye çalışılması, onu kovalayan kişiler tarafından av olarak konumlandırılması, onu fiziksel özellikleri üzerinden algılamaları, kahramanın kendini kimliksiz, korunmasız ve endişeli hissetmesini sağlar. Bir kadının rüyasında bunu görmesi, onun hayatta bazı kaygularla çevrili olduğu ile ilişkilendirilebilir. Toplumun kadına karşı tutumu, kadının üzerinde kurduğu baskı ve bunların getirdiği gerginlik kahramanın rüyasında kaçmak, örtünmek ve saklanmak ihtiyacı şeklinde yer bulmuştur. Rüyada konuşmaya çabaladıkça hep bir ağızdan bağırarak onu susturan bu topluluk kadının toplumsal dayatmalar karşısında

tepkisiz kalmaya itildiğine işaret eder. Ormanın ortasında onu kovalayan adamlardan kaçarken kahraman tıpkı avcılardan kaçan bir tavşan ya da bir ceylan gibidir. Öykü sembolik olarak kadının erkekler tarafından bir av olarak görülmesini eleştirir.

Kadın ve Toplumsal Kabuller

“Ötekiler” isimli öyküde yirmi bir yaşında genç bir kadın hem çalışıp hem üniversite okumak için İstanbul’a yerleşir. Amcasının ve dedesinin İstanbul’da evleri olmasına rağmen kendi ayakları üzerinde durmak ve kimseye yük olmamak için bir oda kiralar. Hem çalışıp hem okumaktan dolayı herhangi bir zorluk çekmez. Fakat genç bir kadın olarak memleketinden kalkıp İstanbul’a gelmesi, akrabalarına yerleşmeyip yalnız yaşaması akrabaları tarafından yadırganır. Babasının onu okutmaya maddi gücü yetmemektedir. Akrabalarına göre bir baba kızını okutamıyorsa kızın buna rağmen kalkıp İstanbul’a yerleşmesi yakışık almayan bir durumdur. Bir erkek olsa elbette başının çaresine bakar. Öyküde yaptığı şeyin olağan olduğunu ifade eden genç kıza “*Sen kızsın ama, erkek değilsin.*” ihtarını yeterli gerekçe olarak sunar. (77) Bir kız, babası onu okumaya göndermediği takdirde kaderine razı olmak durumundadır. İlla İstanbul’a geleceksa yalnız yaşaması yine yakışık almaz. Amcasının yahut dedesinin yanına yerleşmelidir. Aslında akrabaları evlerine yerleşmesi halinde genç kızın onlara yük olacağı ve onunla anlaşamayacaklarının farkındadırlar. Buna rağmen üzerinde baskı kurmaya devam ederler. Yanlış bir şey yapmadığı halde önemli bir baskıya maruz kalan kadın Meral Çelen için önemli bir meseledir. Yapacağı şey iyi de olsa, kötü de olsa her kadının çevremdekiler ne der hassasiyeti gütmesi, buna mecbur kalması yazar için önemli bir problemdir. Öyküde anlatılanlar yazarın yaşamı ile ciddi benzerlikler gösterir. (Günçikan, 1995:36)

“Gerçek Düş” isimli öyküde “*suç püskürteci*” adlı bir aletten söz edilir. Kahraman yolda yürürken üzerinde beyaz benekler olan insanlar görür. “*Bir sürü, küçük, ak benekli kadınlar, kızlar... Erkeklere bakıyorum, onlar tasasız yollarında.*” (41) İleride bir adam, kahramanın net olarak göremediği bir aleti kadınlara doğrultup üzerlerine beyaz benekler püskürtmektedir. Kadını görünce koşarak ona doğru gelir. Bu aletin ne olduğunu sorduğunda bir suç püskürteci olduğunu öğrenir. Adam aleti onun yüzüne doğrultunca kadın suçunun ne olduğunu sorar. Öykünün başından sonuna yanında hiçbir erkeğin olmamasına rağmen adam kadını az önce yanında bir erkek olmasıyla suçlar. Kahraman yanında başkasının olmadığını, yalnız yürüdüğünü, olsa bile bunun kimseyi ilgilendirmeyeceğini söyler. İkna edemeyince de kaçmaya başlar. Onun kaçtığı gören insanlar kaçmanın çözüm olmadığını, suç püskürtecine teslim olmak gerektiğini söylerler. Burada elinde suç püskürteciyle kadınları boyayan ve agresif tavırlar sergileyen adam toplumun kadınlar üzerinde kurduğu baskıyı temsil eder. Meral Çelen için kadının her coğrafyada maruz kaldığı bu toplum baskısı önemli bir meseledir.

Sosyal Hayatta Bir Kadın Olarak Yer Almanın Zorluğu

“Gece Nöbeti” öyküsünde telefon santralinde çalışan kahraman üç haftada bir gece nöbetine kalmaktadır. Saat yirmi dörtte onu eve götürmesi için arkadaşı Nafiz’e haber yollar. Onu beklerken gece yarısı bir kız neden eve yalnız gitmekten korkar diye düşünür. “*Pek de korkmak denemez buna... Uygunsuz şeylerden ürküyorum.*” (60) O saatte sokaklarda sarhoşlar ve köpeklerden başka kimse yoktur. Genç kız evine varmadan karanlık sokaklardan, caddelerden ve tünelden geçmelidir. Gece yarısı tek başına yürüyen bir kadın gördüklerinde erkekler onun böyle bir saatte niçin sokakta olduğunu

sorgulamaktadır. Genel düşünceye göre edepli kadınlar gece yarısı sokaklarda dolaşmazlar. Bir kadının gece sokakta olduğu için her sorana hesap vermek zorunda kalması kahramana saçma gelir. “Peki, yolda bir sarhoş takıldı, ne diyeceksin? Çalışıyorum desen anlar mı? De ki çalışmıyorsun, yalnız gidemiyecek misin?” (61) Elinde sefertası ile evine dönen diğer işçiler gibi yola koyulmak onun da hakkıdır. Fakat insanlara göre bir kadın bu saatte yalnız eve gidemez. Arkadaşı gelmezse kahramanın ikinci çaresi Mehmet Ağa’yı çağırmasıdır. Mehmet Ağa gece yarısı işten çıkan kızları eve götürür. Fakat kendisi de işçidir ve bunu yapmak için nöbet yerini bırakır. Kahramanı eve götürdüğü sırada bir şey çalınrsa Mehmet Ağa’nın elli lirası kesilecektir. Elli lira onun için büyük paradır. Kahraman kendi başına yola koyulur. Onu eve bırakabilecek kimseleri tek tek düşünürken “Ooo nereye böyle” diye tanımadığı bir ses duyar. (63) Eve giderken neden yalnız olduğunu açıklamak zorundadır. Öyküde bir kadının işten eve giderken bir erkeğin refakatine muhtaç olması durumu sorgulanır. Kahraman mesaisi biter bitmez sefer tasını sallaya sallaya rahatça evine giden erkek işçilere özenir. Kadını bir erkek refakatinde evine gitme mecburiyetine düşüren toplumun kadın kavramına bakışıdır. Kollanmaya muhtaç, belli kurallara uymaya mecbur bir varlık olarak görülen kadının gece saatleri sokakta yürüme özgürlüğünün bile elinden alınması yazar tarafından sorgulanır.

Sonuç

Çocukluğunda Anadolu’nun pek çok şehrinde yaşayan ve Anadolu insanını tanıyan Meral Çelen, yirmili yaşlarda hem çalışıp hem okumak için İstanbul’a yerleşmiştir. Bu dönemde öykü yazmaya başlayan yazar hem Anadolu kadınının trajedisine hem şehirli kadının ayakta kalma çabasına öykülerinde değinme imkânı bulur. Çelen yazdığı öykülerin konularını kadınlar dünyasından üretmiş, kadının var olma çabasının edebiyat dünyasında yer almasına katkıda bulunmuştur. Bir kadın yazar olarak öykülerinin merkezine kadını alır. Yazar öykülerinde kadına ait problemleri mesele edinmiş, dolayısıyla şahıslar dünyasının büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmuştur. Öykülerinde kadını her adımında bir iç muhasebesine giden, hareketlerine dikkat etmek zorunda bırakılan, erkek egemen düzenin içinde yer edinmeye ve dik durmaya çabalayan bir varlık olarak sunar. Yazar kadının hayatta daima “çevremdeki insanlar buna nasıl tepki verir” düşüncesi çerçevesinde yaşamaya çalışmasını problem haline getirir. Çelen’in öykülerinde yer alan problemler daha çok tespit aşamasında kalır, yazar bu sorunlara metin içerisinde herhangi bir çözüm üretmez. 1960 dönemi Türk öyküsü kadın yazarlarından Meral Çelen’in öykü dünyasını çözümlenmek bakımından bu makalenin bir kapı aralamasının mümkün olduğunu düşünmekteyiz.

Kaynaklar

- Arslan, F. “On İkiye Bir Var ve Karşılıklı Öykülerinde Zaman/Bellek Tercihleri”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8 (2012 Ocak), 12-17.
- Çelen, M. (1961). *Güllü Güzel*. İstanbul: Düşün Yayınevi.
- Günçikan, B. (1995). *Gölgenin Kadınları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Işık, İ. (2013) *Diyarbakır Ansiklopedisi*. C. 1. Ankara: Elvan Yayınları.
- Işık, İ. (2014). *Geçmişten Günümüze Diyarbakırlı İlim Adamları Yazarlar ve Sanatçılar*. Ankara: Elvan Yayınları.

- Işık, İ. (2006) *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. C.3. Ankara: Elvan Yayınları.
- Karaca, N.T. (2006). *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Kurdakul, Ş. (1999). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Su, H. (2000). *Öykümüzün Hikayesi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Tosun, N. (1999). *Hayat ve Öykü*. Ankara: Hece Yayınları.
- Tosun, N. (2016). *Öykümüzün Sınır Taşları*. İstanbul: Dedalus Kitap.

